

dr hab. Andrzej Olejko prof. UR
Instytut Historii Uniwersytetu
Rzeszowskiego

Rzeszów 2 X 2015 r.

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr Andrzeja Judy na temat:
**„Polscy wygnańcy w radzieckiej Azji Środkowej, Iranie, Indiach w latach
drugiej wojny światowej oraz ich późniejsze losy”**
napisanej w Uniwersytecie Rzeszowskim
pod kierunkiem naukowym dr hab. prof. UR Andrzeja Bonusiaka.

Pan mgr Andrzej Juda zajmuje się historią XX wieku ze szczególnym uwzględnieniem problematyki polskich wygnańców-zesłańców w latach II wojny światowej. Problematyka wygnańców, obywateli II Rzeczypospolitej, którzy po 17 IX 1939 r. znaleźli się na terenach azjatyckich ma szczególne w ostatnich latach należy do grona wyjątkowo silnie badanych przez historyków i ma szczególne znaczenie w najnowszych dziejach Polski. Problematyka ta, do 1989 r. jakże kontrowersyjna, ze względu na kwestie ustrojowo-polityczne, po okresie przemian na polskiej scenie politycznej w 1989 r. zaczęła wywoływać nad wyraz duże zainteresowanie jak i polemiki dotyczące nowych priorytetów w kwestii przedstawiania tego mało znanego obrazu państwa polskiego i Polaków w trakcie i po zakończeniu II wojny światowej.

Autor recenzowanej pracy pisząc ją miał i nadal ma pełną świadomość dotyczącą jakże skomplikowanej tematyki, którą się zajął, lecz posiadając komfort dystansu, który umożliwił mu w miarę chłodną analizę dotyczącą postępowania władz komunistycznych ZSRR w kwestii ich stosunku do ludności polskiej w latach 1939-1945 i później, podjął się tego zadania. Dysertacja przedstawia szereg wątków dotyczących losów wojennych jak i powojennych polskiej *kresowej diaspory*, której losy do dziś nie doczekały się kompleksowego opracowania, co w szerokim stopniu stara się wypełnić recenzowana praca.

Rozprawa pt. „Polscy wygnańcy w radzieckiej Azji Środkowej, Iranie, Indiach w latach drugiej wojny światowej oraz ich późniejsze losy” została logicznie zaplanowana i wykonana, co świadczy o dobrym opanowaniu przez Autora warsztatu naukowego. Dysertacja zawiera bardzo bogatą bibliografię w której poczesne miejsce znajdują źródła archiwalne, które Doktorant pozyskał z zbiorów osobistych szeregu osób. Do jej słabszych stron należą śladowo występujące usterki - literówki, które możliwe są do usunięcia w trybie redakcyjnym. Jestem przekonany, że praca powinna zostać opublikowana, by wypełnić wspomnianą *narodową lukę w wiedzy* i przybliżyć tą jakże dramatyczną tematykę jak najszerszemu gronu odbiorców.

Praca składa się z wstępu, czterech rozdziałów i zakończenia. Ponadto wzbogacona jest aneksem, unikalnym zasobem ikonograficznym zamieszczonym w tekście, wykazem skrótów, ilustracji oraz źródeł wykorzystanych w pracy.

We wstępie został jasno i sensownie zdefiniowany cel badań, omówiona została zawartość poszczególnych rozdziałów jak i została przedstawiona w nim analiza wykorzystanego materiału źródłowego oraz wykorzystanej literatury.

Pierwszy rozdział jako wprowadzający do tematyki prezentowanej w kolejnych rozdziałach, poświęcony został omówieniu postawy władz sowieckich wobec obywateli II Rzeczypospolitej zamieszkujących *polskie Kresy* i

poddanych polityce deportacyjnej władz ZSRR w latach 1939-1941, dla których *nowym domem* przymusowo stał się teren radzieckiej Azji Środkowej.

Kolejny rozdział poświęcony został omówieniu sytuacji ludności polskiej w Iranie, oraz jej stopniowej ewakuacji do innych krajów świata. Wyjątkowym fragmentem tego rozdziału jest skonfrontowanie przez autora wszystkich miejsc związanych z pobytem polskich uchodźców, ze stanem obecnym, uzyskany w ramach wypraw badawczych i podróży rowerowych śladami polskich wygnańców.

Rozdział trzeci zawiera opisy pobytu ludności polskiej na terenie półwyspu indyjskiego. Autor przedstawił w nim nie tylko działalność i rolę polskiej dyplomacji w ratowaniu ludności polskiej na terenach obecnych Indii i Pakistanu jak i realia powstania oraz rozwoju i funkcjonowania największego polskiego osiedla w Valivade. Podobnie jak w kwestii podróży po Iranie, i tu autor dotarł osobiście, konfrontując stan z okresu II wojny światowej ze stanem dzisiejszym, poszukując śladów materialnych jak i *śladów pozostawionych w świadomości miejscowej ludności*.

Ostatni rozdział dotyczy wydarzeń z lat sięgających do 1948 r. i związany jest z likwidacją osiedli polskich uchodźców, drogi do kraju jak i dylematów wiążących się z wyborami własnej drogi prowadzącej jakże często do decyzji o pozostaniu na obczyźnie. Autor idąc śladem *kresowej diaspory* prowadzi czytelnika do Afryki, Meksyku, Nowej Zelandii, Libanu i Palestyny, gdzie z pewnością, obserwując w mediach, rozwój rowerowej pasji autora, niebawem uda mu się dotrzeć. Duże zainteresowanie każdego czytającego recenzowaną dysertację zwróci analiza sytuacji uchodźców polskich po powrocie do kraju i ich zetknięcie się z nową polityczną rzeczywistością jak i sytuacja uchodźców, którzy wybrali w miejsce *ludowej rzeczywistości* pozostanie na obczyźnie do końca swych dni.

Zakończenie pracy, zgodnie z kanonem pisania rozpraw doktorskich i według obowiązujących zasad metodologicznych, zawiera podsumowanie

ustaleń poczynionych przez autora w poszczególnych częściach rozprawy oraz odpowiedzi na pytania badawcze postawione wcześniej. Autor wysunął szereg ciekawych wniosków, które zostały podparte w pracy rzetelnymi badaniami. Doktorant umieszczając w pracy aneks oraz unikalny zasób ikonograficzny, w plastyczny sposób połączył fakty i relacje z umieszczonym nie przesadnie materiałem fotograficznym, co dało pracy bardzo ciekawy odbiór. Wykaz skrótów, ilustracji oraz źródeł wykorzystanych w pracy pozwala na swobodne poruszanie się w treści dysertacji nie tylko badaczom danej tematyki ale i każdemu czytelnikowi.

Uważam, iż Autor w pełni rozwiązał postawiony przed nim problem badawczy i udzielił odpowiedzi na pytania postawione we wstępie dysertacji. Dokonał próby rekonstrukcji wydarzeń osób, które w *masie zesłańczej* znalazły się tym samym w latach 1939-1948 na mało znanym polu badawczym, zdominowanym przez inne wątki problematyki polskiej doby II wojny światowej, które prowadziły na obszary obecnego terytorium Uzbekistanu, Iranu, Pakistanu i Indii, szukając swej ziemi obiecanej po opuszczeniu terytoriów radzieckiej Azji.

Uważam ponadto, że temat rozprawy doktorskiej mgr Andrzeja Judy został dobrany trafnie a dzięki sumiennym badaniom Autora, praca wypełnia istotną lukę w polskiej historiografii w tym obszarze. Jednocześnie należy zwrócić uwagę, że realizacja tego zadania była dość złożona ze względu na trudną do pozyskania ilość materiału źródłowego jak i opracowań w ramach tzw. *wyścigu z czasem* na linii piszący odchodząca generacja zesłańców. Autor sprostał temu zadaniu dzięki samozaparciu i realizacji swej pasji badacza-podróżnika, docierając głównie do świadków tamtych wydarzeń jak i do opisywanych miejsc osobiście i tym samym dokonując pełnej analizy stanu obiektów i miejsc, jak np. cmentarzy, sprzed lat i obecnie. Wnioski jakie formułuje Doktorant są przemyślane i zasługują na uwagę.

Po zapoznaniu się z treścią rozprawy mam podstawę do uznania, że Pan mgr Andrzej Duda przedstawił efekty swoich podróży i badań źródłowych w oparciu o bogaty warsztat badawczy. Wynika to zarówno z obszernej bibliografii, w której pokaźne miejsce zajmują wywiady z byłymi zesłańcami, wykorzystanych dokumentów i literatury, ale przede wszystkim z treści pracy oraz licznych przypisów, co pozwala na stwierdzenie, że praca oparta jest na solidnej bazie źródłowej.

Wniosek końcowy

W świetle dokonanych analiz i ocen w podsumowaniu stwierdzam, że recenzowana rozprawa Pana mgr Andrzeja Dudy „Polscy wygnańcy w radzieckiej Azji Środkowej, Iranie, Indiach w latach drugiej wojny światowej oraz ich późniejsze losy” odpowiada w pełni wymaganiom stawianym pracom doktorskim. Autor wykazał bardzo dobrą znajomość opracowywanej problematyki a poczynione w recenzji uwagi w żadnym stopniu nie obniżają wartości poznawczej tego dzieła. Opowiadam się za opublikowaniem recenzowanej dysertacji jako wartościowego materiału dla studentów oraz historyków zajmujących się okresem II wojny światowej oraz działalnością różnych polskich środowisk emigracyjnych.

Dorobek oraz przygotowana przez pana mgr Andrzeja Judy dysertacja wskazują, że zgodnie z Ustawą z dnia 14 III 2003 r. o stopniach naukowych i tytułach naukowych spełnione zostały zapisane w niej warunki odpowiadające wymaganiom stawianym pracom doktorskim.

Z tych względów wnoszę o dopuszczenie mgr Andrzeja Judy do dalszych faz przewodu doktorskiego.

